

Vad kan kroppen och hur då?

Isabella Kalén

Institutionen för Konst, Konstfack, HT 2020

Kandidatuppsats 5 hp

Handledare: M. L. Gerdén, Michele Masucci

ABSTRACT

I den här uppsatsen har jag med utgångspunkt i personliga dagboksanteckningar och beskrivningar av upplevda kroppsliga aktiviteter, valt att ha kroppen som huvudfråga. Med hjälp av ett teoretiskt ramverk inleder jag uppsatsen med en förståelse av kroppen som upplevd och individuell, för att sedan röra mig mot ett mer vidgat perspektiv på kroppen som del av en större, kollektiv helhet som går bortom idén om det egna; bortom invanda föreställningar om vad den egna kroppen kan.

Nyckelord: kropp, fenomenologi, lek, klättring, posthumanism, aktivism

Innehållsförteckning

Inledning	2
Den individuella kroppen	3-4
Leken som möjlighetsrum	4-6
Dagboken	6-8
Att gå bortom det egna	8-9

*Hope, fear. Hope, fear. This is the fundamental rhythm of mountaineering.*¹

Robert Macfarlane, *Mountains of The Mind – A History of a Fascination*

*Så många konstiga saker hade hänt på sista tiden,
att Alice hade börjat tro att väldigt få saker
egentligen var riktigt omöjliga.*²

Lewis Carroll, *Alice i Underlandet*

Världen omger oss inte, den genomkorsar oss. Det vi bebor, bebor oss.

Det som omger oss konstituerar oss. Vi tillhör inte oss själva.

*Vi är ständigt redan utspridda i det som förbinder oss.*³

Osynliga kommittén, *Till Våra Vänner*

INLEDNING

Sedan jag var barn har jag sysslat med olika sporter och kroppsliga aktiviteter. Att röra på min kropp har fungerat som ett sätt att kanalisera överskottsenergi och samtidigt har jag fascinerats av det sätt på vilket den egna kroppen skaffar sig förmågor och förändras under påverkan av fysisk aktivitet; hur musklerna lär sig och hur minnet aldrig helt går ur kroppen.

När jag blickar tillbaka på verk jag har färdigställt och arbetat med under de senaste åren framträder för mig en tydlig gemensam nämnare. I mitt konstnärliga arbete är frågan kring vad en kropp är och vad en kropp kan göra, och att utforska dess möjligheter och begränsningar, central.

Därför har jag inom ramen för denna uppsats valt att ha kroppen som huvudfråga. I uppsatsen rör jag mig via en förståelse av kroppen som upplevd och individuell, mot ett mer vidgat perspektiv på kroppen som del av en större, kollektiv helhet som går bortom idén om det egna. Jag är medveten om min position och utgångspunkt, där kroppen som beskrivs i uppsatsen är en ung, frisk kropp som har förmågan att röra sig och agera i världen – en utgångspunkt som långt ifrån alla kroppar delar.

¹ Robert Macfarlane, *Mountains of The Mind – A History of a Fascination*, (London: Granta Books, 2003), 71.

² Lewis Carroll, *Alice i Underlandet*. Övers. Åke Runnquist. (Stockholm: Bonnier Carlsen, 2016), 6.

³ Osynliga kommittén, *Till Våra Vänner*, Övers. Erik Bryngelsson, Gunnar Holmbäck, Oskar Sévéric. (Stockholm: Tankekraft Förlag, 2015), 76.

DEN INDIVIDUELLA KROPPEN

Jag har använt filmkameran som kompanjon många gånger. När jag färdats mellan destinationer, varit på äventyr i staden eller när jag rest ensam till olika platser, vilket har lett fram till ett stort filmarkiv som jag inför arbetet med min kandidatutställning börjat sälla i. I en scen ser man mina fötter röra sig i djup snö. En isolerad kropp bland allt det vita.

Kroppen upplevs inifrån. Föreställningar kring vad den kan eller inte kan, vad jag kan eller inte kan, känns så starkt inuti. Som en övertygelse. I ”Throwing Like a Girl: A Phenomenology of Feminine Body Comportment, Motility, and Spatiality”⁴ menar Iris Marion Young att det kroppsliga konstaterandet av ”jag kan” eller ”jag kan inte”, och som kommer inifrån, avgör vilka möjligheter till rörelse som öppnar sig i världen för den individuella kroppen. Hon tar ett exempel där observationer från killar och tjejers rörelsemönster när de kastar en boll har observerats från ett fenomenologiskt perspektiv:

The basic difference which Straus observes between the way boys and girls throw is that girls do not bring their whole bodies into the motion as much as the boys. They do not reach back, twist, move backward, step, and lean forward. Rather, the girls tend to remain relatively immobile except for their arms, and even the arm is not extended as far as it could be. Throwing is not the only movement in which there is a typical difference in the way men and women use their bodies. Reflection on feminine comportment and body movement in other physical activities reveals that these also are frequently characterized, much as in the throwing case, by a failure to make full use of the body's spatial and lateral potentialities.⁵

Enligt Young beror denna skillnad i 'möjlighetskänsla' och hämmandet av kroppens rörelser, på att kvinnor i högre grad än män oroar sig för skador och hyser rädslor inför att kroppen inte ska lyda.⁶ Den kvinnliga kroppen tycks hos Young alltså inte öppna sig mot samma typ av möjlighetsrum som den manliga kroppen.

⁴ Finns i svensk översättning: *Att kasta tjejkast: texter om feminism och rättvisa*. Övers. Tommy Bengtsson, Stefan Helgeson. (Bokförlaget Atlas, 2009).

⁵ Iris Marion Young, ”Throwing Like a Girl: A Phenomenology of Feminine Body Comportment, Motility, and Spatiality”, *On Female Body Experience* (Oxford: Oxford University Press, 2005), 142.

⁶ ”We feel as though we must have our attention directed upon our body to make sure it is doing what we wish it to do, rather than paying attention to what we want to do through our bodies.” Young, ”Throwing Like a Girl”, 144.

Jag fascinerades enormt av landskapet under min utbildning på Gerlesborgsskolan i Bohuslän, där jag studerade innan jag inledde min tid på Konstfack. Det var i synnerhet bergen fascinationen hade som objekt; klippväggarna framstod för mig som oemotståndliga och jag ville komma närmare dem, så nära jag kunde med min kropp. Jag började klättra, och fick känna den bohuslänska graniten under mina händer. Greppa tag i den och låta den slita på mina handflators känsliga hud. Klättringens kombination av fysisk prestation och stark naturupplevelse, fängade mig.

Jag har sedan tiden i Bohuslän klättrat mycket, både med människor jag känner och inte. Eftersom jag framförallt ägnar mig åt repklättring, låter jag någon, ibland för mig okänd sedan tidigare, hålla i den andra änden av repet när jag klättrar. När vi byts av ger jag samma tjänst tillbaka. Vi väljer att lita på varandra. Ibland kommer välbekanta tvångstankar om att jag kommer att tappa repet; ibland är jag väldigt rädd för att tappa repet, att utrustningen ska gå sönder, att jag ska ta ett långt fall på väggen eller att kroppen på något sätt ska svika mig. Att jag ska misslyckas med rörelsen jag gör, att jag inte ska lyckas spänna musklerna på rätt sätt. Men när jag lyckas besegra rädslan genom tilliten till den egna kroppen och människorna runt omkring mig, har allting (hittills) gått bra.

Göran Kropp cyklade 1100 mil för att ta sig från Sverige till Nepal, där han besteg Mount Everest utan någon hjälp utifrån. En isolerad kropp bland allt det vita.

När och i vilka rum skapas känslan av ”jag kan”?

LEKEN SOM MÖJLIGHETSROM

1968 arrangerades på Moderna Museet en utställning med titeln *Modellen. En modell för ett kvalitativt samhälle*. Utställningen skapades av pedagogen Carlo Derkert tillsammans med aktionsgruppen Aktion Samtal och den danske konstnären Palle Nielsen. Utställningen var ett rum fyllt av skumgummi där barn fick ägna sig åt lek. I katalogen från utställningen står det:

Leken är utställningen.

Utställningen är barnens eget verk.

Det finns ingen utställning.

Det är bara en utställning därför att barnen leker på ett konstmuseum.

Det är bara en utställning för dom som inte leker.

Därför kallar vi det en modell.

Kanske blir det den modell av ett samhälle
som barnen önskar sig.
Kanske kan barnen berätta så mycket för oss
om sin egen värld att det också blir en
modell för oss.⁷

Utställningstexten uttrycker en tilltro till hur leken kan fungera som ett möjlighetsrum för individuella kroppar, där de som deltar i leken ges chans att leva ut en fantasi om hur det skulle kunna vara, hur saker skulle kunna förhålla sig. Där förutsättningar för nya relationer kan skapas, och kanske i förlängningen ett nytt sätt att organisera den värld som existerar även utanför möjlighetsrummet.

Ett projekt med vissa likheter i modern tid är Dungen av Ruben Wätte, som ägde rum i en skogsdunge i Råby i juli 2016. Under en vecka fick barn komma till dungen för att snickra och bygga med olika material, utan att någon tydlig ledare fanns på plats och bestämde vad eller hur någonting skulle göras. Istället fick barnen själva komma fram till vad som skulle hända på platsen. Wätte beskriver när en av barnen tycks överkomma sin rädsla på den hopsnickrade klätterbanan:

Den modiga flickan på klätterbanan besegrade på egen hand sin rädsla med hjälp av stort mod och tillit, både till sina egna förmågor och till sin omvärld. I det materiella landskapet klättrade, hasade, klängde och balanserade hon sig fram på spännband, rep och hopsnickrade trästegar flera meter över marken. Vad som skedde i hennes inre landskap är inte lika uppenbart och lätt att beskriva.⁸

Jag tänker med Youngs hjälp att de yttre omständigheterna och strukturer vi inte rör över, spelar så stor roll för vad den egna kroppen känner att den kan, och att Wättes exempel visar på vad som kan hända med den egna kroppen när de yttre förutsättningarna, ramarna förändras. Att kroppen inom leken har en potential att frigöras. Upplevelsen i skogen som beskrivs av Wätte är just en lek men på samma gång allvarlig och av största vikt för den eller dem som deltar.

Situationismens psykogeografi⁹ betonar just hur fysiska miljöer påverkar oss på ett känslomässigt

⁷ Palle Nielsen, *Modellen: En modell för ett kvalitativt samhälle*, (Stockholm: Moderna Museet, 1968).

⁸ Ruben Wätte, ”Jag kommer att dö! Jag kommer att dö! Herregud, jag kommer att dö!” *Den fria leken. Modellen, ballongen och konsten som aktion*. Red. Katrin Ingelstedt. (Stockholm: Konstfrämjandet, 2017), 74.

⁹ Situationisterna var en grupp konstnärer och politiska aktivister som verkade i mitten av 1900-talet. Psykogeografi ska förstås som ett utforskande av (ofta) urbana miljöer från ett lekfullt/”kringdrivande” perspektiv: ”Dérives involve playful-constructive behavior and awareness of psychogeographical effects, and are thus quite

plan, och hur vi genom att låta kroppen ta nya vägar, gärna tillsammans i grupp med andra i ett *kringdrivande* mellan olika platser, ändrar kroppens invanda rörelsemönster; vilket bidrar till ett slags öppnande och förståelse av världen genom den egna kroppen. I citatet nedan beskrivs detta kringdrivande som ett spel, och kanske också som en lek, som måste upplevas:

[...] slipping by night into houses undergoing demolition, hitchhiking nonstop and without destination through Paris during a transportation strike in the name of adding to the confusion, wandering in subterranean catacombs forbidden to the public, etc. — are expressions of a more general sensibility which is no different from that of the *dérive*. Written descriptions can be no more than passwords to this great game.¹⁰

DAGBOKEN

Hambacherskogen är en lövskog i närheten av Köln i Tyskland. Det tyska energiföretaget RWE bedriver Europas största brunkolsgruva i anslutning till skogen, och äger de 10% som finns kvar av den.¹¹ I skogen finns ekträd och avensbok som är över 300 år gamla, tillsammans med arter som är hotade enligt EU:s habitatdirektiv, ett direktiv som är till för att motverka förlust av biologisk mångfald. I Hambacherskogen lever hasselmus, guldbukig klockgroda och flera arter av fladdermus. Skogen har varit ockuperad av aktivister sedan 2012. Tidigare i år beslutades det i tysk domstol att inga fler träd skulle huggas ner i skogen.

Jag anländer till Hambacherskogen sent en kväll i början av 2018. Det är mörkt i skogen, men jag kan ändå urskilja siluetter av de klättrande kroppar som ledigt rör sig mellan husen högt upp i trädtopparna, många meter ovanför marken. Aktivisterna har byggt hus i träden som ett sätt att skydda dem. Kropparnas rörelsemönster avtecknar sig mot den ännu inte kolsvarta himlen, och ett par dagar senare när jag har lärt mig tekniken, är jag själv del av detta rörelsemönster. Nedan följer den dagbok jag skrev under mina dagar i skogen.

---

different from the classic notions of journey or stroll. In a *dérive* one or more persons during a certain period drop their relations, their work and leisure activities, and all their other usual motives for movement and action, and let themselves be drawn by the attractions of the terrain and the encounters they find there.” Guy Debord, “Theory of the *Dérive*”, 1956. Engelsk övers. Ken Knabb. Hämtad 26 november 2020 från: <https://www.cddc.vt.edu/sionline/si/theory.html>

¹⁰ Debord, “Theory of the *Dérive*”.

¹¹ Agence France-Presse in Kerpen, *German police confront treehouse activists after six-year standoff*, [the-guardian.com](https://www.theguardian.com/world/2018/sep/13/german-police-to-clear-treehouse-activists-after-six-year-standoff-environment-energy), 13 Sept 2018, <https://www.theguardian.com/world/2018/sep/13/german-police-to-clear-treehouse-activists-after-six-year-standoff-environment-energy>, hämtad 26 november 2020.

19 februari 2018

Jag har åkt tåg hela dagen och snart är jag framme i Köln. Där ska jag byta till ett lokaltåg och sedan gå de resterande kilometerna till skogen. Jag pratade med en tysk tjej på tåget som varit utbytesstudent på Dans- och cirkushögskolan i Stockholm. Vi pratade om att ha kroppen som det centrala i sitt arbete. Hon sa, att för henne är kroppen alltid utgångspunkt. Det är den för mig också. Jag tänker inte på den som ett tema, den är en förutsättning.

20 februari 2018

Jag har sovit på en presenningsklädd soffa inne i ett av de större trähusen med tornliknande struktur, som aktivisterna har byggt. Jag har gått en lång promenad i skogen, tittat ut över brunkolsgruvan, slagit upp mitt tält.

Den organisatoriska strukturen är haltande, det är inte så många människor här just nu. Skogen känns som en skyddad plats men ljudet från flygplan, den närliggande vägen och kolgruvan hörs. Jag pratade med en av aktivisterna igår som berättade att de haft incidenter där individer velat göra vissa av trähusen till sina egna boplatser. "Det är inte det som anarkismen handlar om för mig", sa hon.

Jag har filmat en del.

Trätornet som jag klättrade upp i igårnatt var lätt att ta sig in i. Många av de andra husen ligger väldigt högt upp i trätopparna, vilket får dem att kännas otillgängliga. Att använda sig av klätterutrustning för att ockupera en skog, inte för att bestiga Mount Everest. Att leva här i skogen, bland djuren och andra, det behöver man ingen kunskap för riktigt.

21 februari 2018

Människor som kommer hit är oftast här i några dagar bara men bidrar med det dem kan. Jag sov i trätornet inatt igen. Det fanns gott om plats och det kändes skönare än det kalla tältet. Jag somnade med pannlampan på. Jag drömde konstiga drömmar som jag nu inte riktigt minns. Jag sitter i trätornet och skriver. Vi fick en leverans från en person som kommer hit ibland för att lämna matdonationer. Johan, som lämnade igår, hade skrivit en lapp till oss om sina upplevelser i skogen och lämnat sin klätterutrustning.

Det hade varit polis här igår kväll, som cirkulerat i området. Vi är som djur i skogen. Rävar, grävlingar, apor. Polisen kan inte klättra, polisen är rädd för att krypa ner i hål. Vi är listiga björnar som lever i skogen.

Under den tidiga morgonen hörs bara fåglarna.

ATT GÅ BORTOM DET EGNA

De exempel jag har tagit upp tycks peka på möjligheterna att skapa (rumsliga) förutsättningar där det går att gå bortom invanda föreställningar om vad den egna kroppen kan, och därigenom också gå bortom invanda föreställningar om oss själva. På vilka sätt går det att tänka vidare detta vidgande av den egna kroppen och jaget, frågar jag mig här i uppsatsens avslutande del.

Gilles Deleuze menar att kroppen alltid är någonting *mer* än den egna kroppen, den är aldrig ensam utan ”i ett pågående blivande där det enskilda subjektet givit plats åt en mångfaldig kollektivitet, inte 'min' kropp utan det utifrån vilket ett föränderligt jag kan formas.”¹² Den är alltid ”sammankopplad med ett större sammanhang, en specifik helhet i vilken den uppgår.”¹³ Kroppen ska här inte förstås som min egna, min privata, utan som del av en mycket större, mycket mer

¹² Fredrika Spindler, ”Kropp/utan organ: vad förmår en kropp?”, *Deleuze: tänkande och blivande*, (Göteborg: Glänta Produktion, 2013), 101.

¹³ Spindler, ”Kropp/utan organ: vad förmår en kropp?”, 119.

komplex verklighet där det är svårt att särskilja vad som är den egna kroppen och vad som inte är det eller tillhör den.

Kroppen som en skapelseplats för en massa, en mängd.

Inom österländska meditationstekniker, som yoga, tantra och zenbuddhism, är det just genom fokus på den egna kroppen som vi hittar *vägen ut ur* illusionen om det isolerade 'jaget' och förstår att vi är del av en större helhet.¹⁴ Detta är inte nödvändigtvis en angenäm upplevelse, eftersom det pushar oss ut ur det individuella jagets invanda position. I *The politics of experience* sätter R.D. Laing fingret på den rädsla som äger rum när det egna, det som vi tror är vårt, transcenderas. Ingen tid har så förlorat relationen till den läkningsprocess som 'ego-död' innebär som våran, skriver han på ett ställe.¹⁵ Och kanske är detta ännu mer sant idag, än det var när Laing skrev dessa rader 1971.

Begreppet psykedelisk socialism¹⁶ beskriver en form av sensibilitet som har sina rötter i 60- och 70-talens motkultur och politiska grupper, som arbetade med att försöka förändra medvetenheten hos enskilda människor och hela samhället – vare sig det skedde genom användning av psykedeliska droger, estetiska experiment eller social revolution, eller dessa saker i kombination. Från detta perspektiv är det möjligt att se hur tekniker för transformation av kroppen och jaget, kan ha en radikal potential om de kopplas samman med ett ifrågasättande av det samhälle vi lever i.¹⁷ Ett noggrannare undersökande av detta ser jag som en möjlig och intressant väg framåt.

¹⁴ Suzuki Roshi beskriver hur vi genom att hitta in i kroppen genom andningen, har möjlighet att nå insikten om nondualism: "When we practice zazen our mind always follows our breathing. [...] The air comes in and goes out like someone passing through a swinging door. If you think, 'I breathe', the 'I' is extra. There is no you to say 'I'. [...] Our usual understanding of life is dualistic: you and I, this and that, good and bad. But actually these discriminations are themselves the awareness of the universal existence. 'You' means to be aware of the universe in the form of you, and 'I' means to be aware of it in the form of I. You and I are just swinging doors." Shunryu Suzuki, "Breathing", *Zen Mind, Beginner's Mind*, (Boston, Massachusetts: Shambhala Publications, 1987), 11-12.

¹⁵ R.D. Laing, *The politics of experience*, (New York: Ballantine Books, 1971), 126.

¹⁶ Begrepp myntat av Jeremy Gilbert, professor i politisk teori vid University of East London. Ska förstås som en vidareutveckling på anteckningar om 'acid socialism' som hans vän Mark Fisher lämnade efter sig vid sin död. Jeremy Gilbert, "Psychedelic socialism", *Open Democracy*, 22 sept 2017, opendemocracy.net/en/psychedelic-socialism, hämtad 26 november 2020.

¹⁷ Liknande tankegångar förekommer i Ann Weinstone, *Avatar Bodies – A Tantra For Posthumanism*, (Minnesota: University of Minnesota Press, 2004).

Litteratur

Carroll, Lewis. *Alice i Underlandet*. Övers. Åke Runnquist. Stockholm: Bonnier Carlsen, 2016.

Laing, R.D, *The Politics of Experience*. New York: Ballantine Books, 1971.

MacFarlane, Robert. *Mountains of The Mind – A History of a Fascination*. London: Granta Books, 2003.

Nielsen, Palle. *Modellen: En modell för ett kvalitativt samhälle*. Stockholm: Moderna Museet, 1968.

Osynliga kommittén, *Till Våra Vänner*. Övers. Erik Bryngelsson, Gunnar Holmbäck, Oskar Sévérac. Stockholm: Tankekraft Förlag, 2015.

Spindler, Fredrika. ”Kropp/utan organ: Vad förmår en kropp?” I *Deleuze: tänkande och blivande*. Göteborg: Glänta Produktion, 2013.

Suzuki, Shunryu. ”Breathing”, *Zen Mind, Beginner's Mind*. Boston, Massachusetts: Shambhala Publications 1987.

Weinstone, Ann. *Avatar Bodies – A Tantra For Posthumanism*. Minnesota: University of Minnesota Press, 2004.

Wätte, Ruben. ”Jag kommer att dö! Jag kommer att dö! Herregud, jag kommer att dö!” I *Den fria leken. Modellen, ballongen och konsten som aktion*. Red. Katrin Ingelstedt. Stockholm: Konstfrämjandet, 2017.

Young, Marion Iris. ”Throwing Like a Girl: A Phenomenology of Feminine Body Comportment, Motility, and Spatiality” I *On Female Body Experience*. Oxford: Oxford University Press, 2005.

Elektroniska källor

Agence France-Presse in Kerpen. *German police confront treehouse activists after six-year standoff*, theguardian.com, 13 Sept 2018. <https://www.theguardian.com/world/2018/sep/13/german-police-to-clear-treehouse-activists-after-six-year-standoff-environment-energy>, hämtad 26 november 2020.

Debord, Guy. “Theory of the Dérive”. (1956). Engelsk övers. Ken Knabb. <https://www.cddc.vt.edu/sionline/si/theory.html>, hämtad 26 november 2020.

Gilbert, Jeremy. ”Psychedelic socialism”, Open Democracy, 22 sept 2017. opendemocracy.net/en/psychedelic-socialism, hämtad 26 november 2020.